

[23]

(berl)

quod con-
quem plu-
chac, quum
atium mihi
erat lo-
ciens, fru-
m. Tantum
rubros per
ubi aureis
Pancratius
Divinis con-
ci martyris,
e lacrimans
m. Adhuc
emitas, pro-
sibilat. Sed
pud te esse
rati! Vale!

n est? Ah!
t flexis ge-
ta iam con-
. Quam ruit
uram horae
(Velum re-
quae dolo-

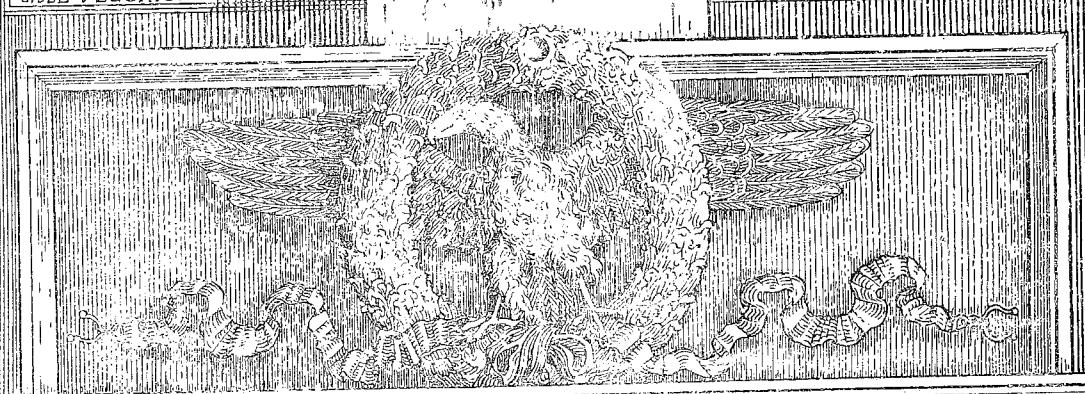
, Sponsor.
CANIS.

ALMA ROMA

OVIDQVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

G. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur
pretio quod sequitur:

IOSEPHI FORNARI Fridianus. Milesia fabula scenis accommodata apud
ephebea facile agendis. – Venit lib. 2.

IOSEPHI FORNARI Francisculi prandium. Milesia fabula scenis accom-
modata apud ephebea facile agendis. – Venit lib. 2.

HERMINII IACOBELLI In campo latinitatis novi flores. – Si tegu-
mento solut. lib. 5; si xyлина structura aureoque titulo decorat., lib. 6.

I. B. FRANCESIA Euplius. Actio dramatica. – Venit lib. 2.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus
pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE col-
lectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXVI,
paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libella-
rum 300 pro Italia; pretium duplicatum, libell. Italic. scilicet 600, pro
exteris gentibus.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam
syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite* requiren-
dae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del
Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est, non sinit ut
foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Premium subnotationis an. MCMXXVII est pro Italia libell. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro ceteris nationibus summa italicis lib. 30 exaequans; *ante solendum rectoque tramite mitendum* ad JOSEPHUM FORNARI doctorem, *Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

HOMINUM FASTIDIA

Vita hominis vapor est ad modicum parens. Ita in sacris libris. Atque utinam vapor hic ascendens a solo et purus et dignus aethere ascenderet, et luce solis iridesceret, et in pace evanesceret! Paludis halitu saepe turbidus, interdum foetidus, hos contagio inficit, illos mortifera obruit umbra, procellis undequaque saevientibus, turbinibus irruentibus quasi monstros dilaceranda praeda, hac illac circumfertur, ac dissipatur. Qua de causa scite, etsi acerbe et vere, vitam dixit philosophus continentem seriem dolorum, exordientem ploratu nascentis, deficientem supremo morientis lacrima. Hinc est illud Horatii:

*Qui fit Moccenas ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus vivat?*

Optime respondet Ovidius: «Quia nitimur in vetitum... cupimusque negata»; atque ideo nemo sua sorte beatus.

Duplex itaque fastidiorum genus, saepe hominibus intolerabilium. Alterum, quod quisque sibi parat sciens, et volens, et prudens, imo callidus, diligens et industrius; alterum quod singulis, aut sponte, aut ingratias ferendum datur, cuiusmodi sunt

invidia civium, surditas, caecitas, infirma corporis membra, et cetera naturae, sive nobis intimae, sive nobis externae, mala, denique mors. Hisce nos aut acquiescimus, aut repugnamus, et modo minuimus, modo repellimus vel voluntario exsilio, vel medicamentis, demum patientia, quae levius fit interdum quidquid vel corrigere, vel abiicere non valemus.

Postremis his amandatis, quae tamen neque pauca numero, neque exigua mole fastidia sunt, priora illa vitae recenseamus fastidia, quae nobis met ipsis nos multo saepe studio comparamus, quasi nec multa, nec gravia essent, quae secum rapit mortalis conditio.

Quae quidem conditio talis est, ut nulla curis aetas careat ab ortu ad senectutem et senium. Videmus namque infantulos, etsi lacte expletos, etsi munditie florentes, etsi nutricis inter ulnas et manus et oscula blanditos, nescio de quo dolere, et requiem invenire non posse. Quousque tandem? Donec fessi motu, fletuque ipso fessi, somno quiescant.

Atque hinc quotidiana praetereo, quae iam inde dolore misellos afficiunt, curisque laniant. Quoties famelici, sitibundi materna petierunt ubera plorantes, desolati! Quoties vel absentem, vel abeuntem ineffabili gemitu lacrimisque prosequuti sunt! Quoties,

matre blandiente pueris visitantis amicae, palluerunt invidia, zelotypi exclamarunt et amarissime doluerunt!

Ista quotidie donec pede certo vestigia signent. Tunc puer gestit paribus colludere, verba reddere... felix! qui nescit se brevi abripiendum ad scholas, ibique horas perpetuas sibi ducendas immobili; ibi vi disceat quae nolit, quae repugnet admittet, et liberi aëris desiderio tabescentem angustae saepe aulae parietes, vitiosus et exiguus aer enutriet.

Iamque agas in duriora actum iam per exosa. Gauderet equis, canibusque, et apri campi gramine, gauderet exlex, gauderet custode remoto, gauderet... Miseria est non habere quae desideras, et horum desiderio perire; magna calamitas est impatienti coërcitiones et poenas instinctus luere; infortunium acerba, magistro stimulante, verba sentire. Quis neget miserrimum esse puerum ad annos usque adolescentiae curis quotidianis distentum?

At ubi viriles induerit vestes, ubi inter homines versari coepit homo, nova surgunt fastidia, taedia nova consurgunt. Praestare videbit aequales et aemulos, et ad honores irrepere et lucra consequi non casu, non merito pro bene factis, sed commendatione hominum, sed intuitu fumosarum imaginum maiorum suorum, sed benevolentia iniusta magistratus. Videbit ista quotidie et quotidie ingemiscet, taedebitque publicae vitae, quae penitus innititur iniquitat. Atque utinam non videat se fraudibus circumventum, calumnias obrutum, atque apud eos, qui possunt, terrimo descriptum lapillo. Quorsum haec? Donec oppressus intereat bili, donec recedat locum cedens non virtuti praestantiori, non innocentiae, sed fraudibus industria nefaria paratis, quibus assuescit aeger desperantis Bruti sententiae, demissam caelo in terram a superis esse virtutem, quam non ipsi tuerentur, sed quam

improbitati darent victimam atque ludi brum.

Tum necessitate repugnandi, exemplo trahenti in perniciem, quum nihil sanctum, nihil inviolatum, nihil inexpugnatum ubique videat, sciatque haec impune omnia fieri, aut infelici mortis cupidini obeundae cedet: his enim, quae nunc sunt, aut improbissimis quibusvis, imperantibus ac triumphantibus victas et ipse dabit manus. Quae quum dederit, quum et ipse potitus erit imperio iisque abundet et affluat, sine quibus videtur voluptuosa et iucunda vita non posse consistere, lacerante conscientia scelerum, recordatione mordente semper, non erit pax ulla, sed bellum, non erit quies, sed diuturnum insomnium ultricibus Manium umbris saepe recursum. Deliciis assuetis obstupescunt sensus, hebetatur animus, iamque praetergressi quae habemus, in ea quae vel negantur, vel non habemus, contendimus.

Quae omnia quum sint pluribus explorata exemplis et lugubri temporum testimonio – heu frequenti nimis! – probata et confirmata, neque illis Horatii carminibus egent ut apertiora patescant, ubi ait:

*Contracta pisces æquora sentiunt
Iuctis in altum molibus; huc frequens
Caementa demittit redemptor
Cum famulis, dominusque terrae
Fastidiosus, sed timor et minae
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit aerata triremi
Et post equitem sedet atra cura.*

Quae minae? Adlatrantis aeternum et mordentis conscientiae scelerum: magnae enim opes, magna latrocinia; quippe, vel ethnico a poëta monemur:

*Criminis admissi prima haec est ultio, quod se
Indice nemo nocens absolvitur.*

Quinam timor? Mortis, inquam, amarissime separantis, quae dum

*Aequo pulsat pede
Pauperum tabernas, regumque turres,
Sceptrâlagonibus aequat.*

Atqui timor hic, et huiusmodi minae si quemque infelicissimum faciunt, etsi toto corporis robore et firma valetudine florentem, præ ceteris afficiunt senem in annos proximiores morti indeprecabili dilabentem. Accidunt enim morbi, accedit moeror, accedit quotidie crescens debilitas, et sensuum stupor, quo hebescit oculorum acies, aurium perceptio, narium et palatus titillatio, quibus non ultra flores educant horti, non fructus

*uda,
Mobilibus pomaria rivis.*

Age nunc et quotidie morituro para convivium!

*Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculae dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium cytharaeque cantus
Somnum reducent.*

Haec hominum fastidia, quae saepe propriis quaesita manibus mors absolvit, atque id praesertim in iis exercet, qui videntium consensu et felices consentur, et beati nominantur.

Contra, durant in fastidia fortes, qui humiliore loco vel nati vel viventes, ruri campisque dant operam, contenti parvo, nec

*Valle permulant Sabina
Divitias operosiores.*

* *

Si quis me roget qua de causa districti laboribus, et interdum exigua se familiari dolentes minus vitae fastidia sentiant et experiantur, nec fere unquam violentas in se manus inficiant, causam brevioribus verbis proferam: quia, a Deo inter haec fastidia positi, divinae ordinationi acquiescent, et intuentes in eum, qui Pater est totius consolationis, illud Augustini præ oculis in corde habent: « Fecisti nos, Deus, ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te! »

P. A.

De latinarum litterarum historia pælectiones¹

IX. – **Litterarum reliquiae in vita publica priscorum Romanorum:** I. **Memoria rerum gestarum, pactionum, foederum etc. in publicis monumentis servata.** – II. **Inscriptio columnae rostratae.** – III. **Libri magistratum et tabulae publicae; praesertim libri pontificum.** – IV. **Annales et memoria rerum.**

I. Postquam in duabus pælectionibus, quae praecedunt, indicia rei litterariae in vita privata Romanorum indagare et colligere conati sumus, iuvat nunc ad vitam eorum publicam attentum animum convertere, ibique etiam quae pertinent ad litterarum monumenta cogere atque illustrare.

In hanc rem inquirentibus occurrit statim nobis memoria rerum gestarum, pactionum, foederum, quae a græcis romanisque rerum scriptoribus in lapidibus, vel columnis, vel alia materia, dicitur servata. Quamquam de his monumentis non omnia certa sunt, quin etiam eorum veritatem saepe saepius in dubium vocarunt vel penitus negarunt critici recentiores, liceat tamen hīc, in usum tironum, omnia deinceps enumerare, temporis ordine servato, ea quorum apud scriptores mentio inicitur.

1. Primum omnium pax memoratur, quam Romulus cum Veientibus bello vicitis conclusit, quibus agri parte multatis, in centum annos, ut Livius ait (I, 15, 5) industiae datae sunt. Dionysius Halicarnassensis (II, 55) harum conditionum mentione innecta (*σπονδὰς ποιησάμενος πρὸς αὐτὸν εἰς ἔκατον ἔτη*), ait: *στήλαις ἐνεχάραξε τὰς ὄμολογίας*, eas pactiones columnis incidendas curavit. En primum exemplum rei gestae vel pactionis lapide insculptæ, si tamen Dionysio, non locupletissimo quidem auctori, fides habenda est.

¹ Cfr. fasc. sup.

2. Sequitur foedus a Tullo Hostilio cum Sabinis ictum; de quo quidem nihil apud Livium legitur, qui bello narrato hoc tantum monet (I, 31), devictis Sabiniis, in magna gloria magnisque opibus Tulli regnum ac totam rem Romanam fuisse. Dionysius addit, pacis conditionum exemplaria in columnis incisa Sabinos in templis collocasse (*Τῶν ὄμολογῶν στήλας ἀντιγράφους θέντες ἐν τοῖς νεροῖς*, II, 33).

3. Tertia memoria est Servii Tullii Latinos populos impellentis, ut stipe collata sanum Diana in monte Aventino, collum Romanorum maximo, erigerent, quod confessio esset, caput rerum Romam esse, de quo toties armis fuerat certatum. Ob eam rem, teste Dionysio (IV, 25 et 26), leges foederis a civitatibus facti conscripsit, et feriarum atque mercatus celebrandi ritus constituit; quod ne tempus oblivione obrueret, aenea columna posita, incidit concilii decreta et nomina populorum, qui convenuti interfuerant. Subiungit autem Dionysius: « Haec columna usque ad meam aetatem duravit, in Dianae templo posita, γραμμάτων ἔχουσα χαρακτήρας, οἷς τὸ παλαιὸν ἡ Έλλὰς ἔχρατο, litterarum formas habens quibus antiquitus Graecia utebatur; quod ipsum non leve argumentum quispiam habeat τοῦ μὴ βαρβάρους εἶναι τὸν οἰκίσαντας τὴν Ρώμην, quo probetur non fuisse barbaros eos qui Romanum condiderunt; οὐ γὰρ ἡνὶ Έλληνικοῖς ἔχρωντο γράμμασιν ὅντις βάρβαρος, non enim Graecis litteris usi essent si barbari fuissent ». Si nolis, eruditus lector, audire Dionysium de litterarum veterum forma imperite hariolantem, at de memoria monumenti veteris estne cur dubites?

4. Venimus ad Tarquinium Superbum, cuius est pax cum Gabinis conclusa, postquam Sextus eius filius, admonitu papaverum in horto decussorum, primores civitatis criminando alios, alios sua ipsos invidia opportunos, interemerat, et res Gabina iam orba consilio auxilioque regi Romano sine ulla dimicatione tradita erat.

Dionysius (IV, 58) narrat, Tarquinium, urbem ingressum, regio pro tyrannico genio sumpto (βασιλικὸν ἐκ τυραννικοῦ τρόπου μεταλαβάνω), res suas Gabinis reliquise, eosque donavisse romana civitate; existimare enim firmissimum sibi suisque libris praesidium fore eorum fidem, qui praepter omnem spem servati essent (τὰς ταρπεῖδας σεσωσμένων) et res omnes suas recuperavissent (τὰ ἴδια πάντα κεκομισμένων). Et ut omnis eorum metus in posterum deserret, conscriptis iustis amicitiae condicibus, statim in concione pacta iurisiurandi confecisse (τὰ περὶ τούτων ὅρκα συνετέλεσεν ἐπὶ τῆς ἑκκλησίας παραχρῆμα) et super victimas iuravisse (καὶ διωρόσατο κατὰ τῶν σφαγῶν). Addit Dionysius, harum pactionum superesse monumentum, in templo Iovis Fidi, Διὸς Πιστίου, quem Romani Sancum vocant (ὄντων Ρωμαῖοι Σάγκον καλοῦσι), clipeum ligneum (βύρσῃ βοείᾳ περίτονον τοῦ σφαγισθέντος τότε βούς), tectum corio eius bovis qui tunc matatus erat, inscriptas litteris antiquis habentem foederis conditiones (γράμμασιν ἀρχαῖς κοῦς ἔγγεγραμμένην (ἀσπίδα) τὰς γενομένας αὐτῶν ὄμολογίας).

5. Aetate regia relicta et ad tempora veritati magis propiora accendentibus, ecce occurrit insigne foedus navigationis et commercii, quod, teste Polybio, auctore sane locupletissimo, primo anno post reges exactos constitutumque consulum magistratum, pactum est inter Romanos et Carthaginenses (anno dviii a. C. n.). Verba referamus ipsius Polybii (III, 22): « Primum foedus (συνθήκαι) Romanis et Carthaginensibus ictum est quum primi consules essent post reges exactos (μετὰ τὴν τῶν βασιλέων κατάλυσιν) L. Iunius Brutus et M. Horatius, quorum tempore evenit etiam ut aedes Iovis in Capitolio consecraretur. — Pactiones quam maxima fide potuimus infra subiecimus. Tanta enim est diversitas antiquae dialecti ab ea (quae nunc viget) apud Romanos, ut nonnulla vel pérítissimi aegre, rebus bene perpensis (μόλις ἐξ ἐπι-

στροσεως), dijudicare valeant ». Sequentur apud Polybium foederis conditiones, omni cura et diligentia relatae. De quibus, qua gravitate est Polybius et auctoritate, nolim dubitare.¹ Quamquam non est silentio praetereundum, Diodorus Siculum, de primo foedere cum Carthaginensibus eo anno tantummodo loqui, quo consules erant M. Valerius et M. Popilius (cccxlvi a. C. n., vide eius *Bibl. hist.*, 16, 69); quod idem facit Livius, monens eo anno « cum Carthaginensis legatis Romae foedus ictum, cum ipsi amicitiae societatem petitum venissent ». Sed hi Diodori et Livii loci haud mihi vindicentur contra Polybii auctoritatem vim habere.

6. Sequitur memoria Porsenae regis, qui in foedere post bellum cum Romanis gestum illis concesso, nominatim, ut habet Plinius senex in XXXIV H. n. libro (14) comprehensum voluit: « ne ferro nisi in agricultura uterentur ».

7. Veniamus ad annum quo consules fuerunt Sp. Cassius et Postumus Cominius, h. est ad. a. cdxciim a. C. n. Insignis est hic annus propter plebis in Sacrum Montem secessionem, quam Livius narrat in libri secundi, cap. XXXII. Eo anno, post Volscos devictos et Coriolos oppidum captum, cum Latinis omnibus foedus ictum est, quod, ut ait Cicero in oratione pro Balbo (53), « nuper in columna ahenea meminimus post rostra incisum et perscriptum fuisse »; quod monumentum etiam Livius memorat loco laudato, monens a Sp. Cassio solum, quia collega Postumus Cominius abesset, foedus ictum esse.

8. Sequitur aheneae columnae inscriptio, quam memorabat Varro (ap. Macrobium, Sat. 1, 13 sub finem) incisam fuisse L. Pinario et P. Furio consulibus (a. ante C. n.

cdlxii), legem continens, cui mentio in tercralaris adscripta esset.¹

9. Anno cdli a. C. n. M. Valerio Sp. Verginio consulibus, Icilius tribunus plebis, post multam cum patriciis contentio nem, dicitur legem de Aventino publicando suasisse, ut plebi aedicandis domibus locus daretur. Livius vix legem latam memorat (III, 31); at Dionysius (X, 32) subiungit legem exstare ἐν στήλῃ χαλκῇ incisam, quam ανέθεσαν ἐν τῷ Αὐεντίνῳ κομίσαντες εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν, in Aventino erexit, in templum Diana relatam.

10. Etiam foederis cum Ardeatibus renovati anno cdxlii L. Papirio Mugilano L. Sempronio Atratino coss. suffectis memoria quodammodo exstare debebat; si quidem Livius (lib. IV, 7) de tribunis militibus eo anno pro consulibus creatis deque interregno quod post fuit loquens, et foedus Ardeatinum memorans praeditis consulibus renovatum, ait, id foedus monumenti esse, consules eos illo anno fuisse quum contra horum nomina neque in annalibus priscis neque in libris magistratum invenirentur; quia, ille credebat, quum tribuni militum initio anni fuissent, perinde ac si totum annum in imperio fuissent, suffectorum consulum nomina praetermissa essent.

11. Venio ad titulum, cuius testis Octavianus ipse Augustus exstitit. Nam anno cdxlvii a. C. n. Fidenatibus, Romanis colonis, ad Laritem Tolumnium Veientium regem deficientibus, et exorto inde bello quum

¹ Nempe iam antiquitus post Lunarem Numae anni ordinationem dierum trecentorum quattuor et quinquaginta, animadversum est, identidem nonnullos dies adiungendos et intercalandos esse ut computatio dierum solis cursum (qui trecentis sexaginta quinque et quadrante zodiacum conficit) aequaret. Quum nonnulli, intercalasse primum Manium consulem post initum bellum Aetolicum anno ab u. c. DLXII (= cxcii a. C. n.) dixissent, Varro eos arguebat memorans veterem legem Pinarii et Furii cum intercalationis mentione Videsis ad rem planius intelligendam totum Macrobii caput.

A. Cornelius Cossus, tribunus militum, sub dictatore Mamerco Aemilio, Tolumnium regem proelio interfecisset et spolia detraхisset, in triumpho dictatoris ille spolia opima interficti regis gerebat: in eum milites carmina incondita, cum Romulo aequantes, canere (ut iam supra memoravimus, quum de triumphalibus carminibus sermo esset); post ea spolia in aede Iovis Feretrii prope Romuli spolia, quae prima opima appellata sola ea tempestate erant, cum sollemni dedicatione dono fixit. Titulus in thorace linteо scriptus ab ipso Augusto, qui sedem Feretrii Iovis vetustate dilapsam refecit, conspectus et perfectus est, ut Livius in capite XX° testatur.¹

12. Ad quartum ante C. n. saeculum descendentes, memorabimus signum Iovis Imperatoris a T. Quinctio Cincinnato post victos Praenestinos devectum ex eo oppido et in Capitolium translatum (a. ccclxxx). Quod Livius narrat dedicatum esse inter cellam Iovis et Minervae, et tabulam sub eo fixam, monumentum rerum gestarum, his ferme incisam litteris: «Iuppiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet».

13. Viginti ferme post annos quum civitas pestilentia iam plures annos laboraret, Iudi scenici primum, ut iam narravimus, placamen irae caelestis, instituti sunt. At quum id corpora morbis non levavisset, C. Genucio L. Aemilio Mamerino coss. (anno ccclx a. C.) repetitum ex seniorum memoria dicebatur, pestilentiam quandam clavo ab dictatore fixo sedatam; unde se natus, ea religione adductus, dictatorem clavi figendi causa dici iussit. Id narrans Livius (VII, 3), subiungit: «Lex vetusta est, priscis litteris verbisque scripta, ut qui

¹ In eo titulo Cossus semetipsum consulem, non tribunum militum scripserat. At veteres annales Cossum Consulem decem solum post annos cum T. Quinctio Penco (cdxxviii a. C.) nominabant; unde quaestio inter rerum scriptores exorta erat cuius mentionem initit Livius; sed ea res nihil ad nos.

praetor maximus sit Idib. Sept. clavum pangat. Fixa fuit dextro lateri aedis Iovis O. M., ex qua parte Minervae templum est».

(Ad proximum numerum).

FELIX RAMORINUS.

MARCELLI THEATRUM

Die xxi superioris mensis Aprilis, natali Urbis sacro, invisere inter alia monumenta licuit effossiones nuperas, quae Italicis primi administri voluntate et Urbani Gubernatoris opera, iam peractae sunt ad restituendum, quo magis poterit integrum, celeberrimum illud Marcelli theatrum, quod superadditae domus, tabernae, tuguria omnino corruerant.

Quamquam, ut laus pro meritis cuique tribuatur, Ursina gens iam ab anno MDCCXCIX illud a saeculari oblivione eruere quadammodo ac luci reddere primum cogitavit et conata est, ut Pernier doctor suo tempore illustravit.¹

Iamvero de eodem monumento inter multos scripserat an. MDCXXXIX Alexander Donatus Senensis in suo opere de Roma vetere ac recenti, atque ita abunde, ut Pernier ipse testatus fuerit per pauca ferme recens innotuisse, quae Donato subdita essent.

Theatri origines enarrat Suetonius, de Julio Caesare tradens:² Destinabat (Iulius Caesar) exstruere theatrum summae magnitudinis Capitolino monti accubans; statimque post Caesaris necem de Augusto subdit: «Idem (Augustus) O. Tuberone, Fabio Maximo Coss. iv non. Maias theatri Marcelli dedicatione tigrim primus omnium ostendit Romae in cavea man-

¹ Cfr. *Bollettino della Commissione Archeologica Comunale*, an. xxix, fasc. I.

² Cap. VIII.

suefactum». ³ Aedificii autem historiam his Donatus persequitur: ⁴ «Idem Augustus quum dedicaret ludis, ut ait Dion, eius gratia factis, Troiam; inter alios Patricios pueros nepos Augusti Caius Iusit; ferae Africanae sexcentae occisae». Quibus in ludis evenit, ut, quod scribit Suetonius,⁵ «laxatis sellae curulis compagibus, Augustus caderet supinus... iussitque, teste Dione, ut ludis Romanis effigies Marcelli aurea, aureaque corona et sella curulis in theatrum inferretur, mediaque inter praefectos iis ludis magistratus collocaretur».

Theatri scenam Vespasianus restituit, atque, ipso Suetonio teste, ludis per quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur, vetera quoque acroamata dedicavit. Voluit etiam Alexander Severus, ut ait Lampridius, theatrum Marcelli reficere, nec vero fecisse dicitur; quod tamen facti iam incendii aut alicuius ruinae certum indicium est.

Obiit Marcellus, referente Dione, ante dedicationem theatri. Itaque quum eius mortem defleret Propertius, de hoc theatro loqui non potuit, quum caneret:

Aut modo tum pleno fluitantia vela Theatro...

Ovidius de theatro Marcelli scribit, quum eius liber iussus abire Palatio ait:

*Altera templa peto, vicino iuncta Theatro;*⁶ quod templum sive Pietatis est, «factum in eius carceris sede, ubi nunc Marcelli theatrum est», ut scribit Plinius,⁷ atque adeo fabricato etiam theatro, nec tota carceris occupata sede, templum conservare potuit; sive Iunonis aedes, quae, Plinio auctore, in Octaviae portico fuit».

Addendum ex Tacito statuam Augusti a Livia ad theatrum Marcelli positam; «Neque enim-inquit-multa ante quum

¹ SUET., Aug., XLIV.

² Op. cit., XXIX.

³ Aug., XLIII.

⁴ TRIST., 1. III, el. 1.

⁵ Lib. VII, c. 30.

haud procul theatro Marcelli effigiem Divo Augusto Iulia dicaret, Tiberii nomen suo postscriperat. Idque ille credebatur, ut inferius maiestate Principis, gravi et dissimulata offensione abdidisse». ⁸

Incendia, Claudio Nerone primum, deinde Tito Vespasiano imperante oborta, theatrum graviter labefactarunt; sed caeve exterior facies haud multum immutata est. Dorici autem arcus a Traiani usque diebus cauponum in usum cedebant, passimque adnotantur in lapidibus *sagarii a theatro Marcelli*.⁹

Theatri figurae in «forma Urbis», Septimio Severo imperatore insculpta, reliquum fragmentum vix in Capitolio superstes, quod scenae partem exhibit, quam Constantino imperante integrum adhuc tradit Ausonius, eiusque aetatis *καταλογοί* docent, tunc quoque temporis spectacula ibi prodiisse.

At Gratiani diebus, ut Cestius pons reficeretur, lapides a cavea Avianus Simmachus abstulit, neque deinde Theodosius ipse, munificus antiquitatum cultor, dum Pompeianum theatrum instaurat, Marcellianum reficiendum unquam curavit.

Media ferrea per saecula ipsum paulatim nomen reliquiis immutatum: seu theatrum Antonini, seu templum dixerunt; tandemque saeculo x, civilibus bellis obortis, quae ad xiv usque Urbem pessum dedere, Petri Leonis gens oppidum ex theatro fecit, turrim imposuit, munimenta circum addidit, quibus Urbanus II Pontifex se tutatus est. Inde «Domus filiorum Petri Leonis» aedes nuncupatae sunt, quoadusque an. MCCCLXVIII Lucas Savellus, Iacobi filius, «plures domus et palatia, et antiqua aedificia cum cryptis posita in monte»¹⁰ emit, qui mons, ruinis forte delapsis congestus, deinceps «Mons Savellus» est ap-

⁶ Ann., lib. III.

⁷ Corpus Inscript. lat., IV, 9, 56.

⁸ LANCIANI, *Ruins and excavations*, pag. 494.

pellatus; nam gradus et caveam theatri et chorum ingentes ruinæ obruerant. Atqui Savellæ gentis iussu, saeculo XVI Balthasar Peruzzi architectus aedem gentiliciam in ruinis condidit, intercolumnia occlusit, lajunaria delapsa innovavit, addidit, eleganti facie turres duas summo in monte erexit, atrium denique quadratum lectissimum fecit, haecque, in porta, carmina insculpsit:

*Amphitheatra prius, mox propugnacula, rursus
Diruta, restituit clara Sabella domus.*

Perutianum monumentum ad nostros usque dies intactum paene remansit; at quum, saeculo XVIII, extincta Sabella gente, aedes in regimen «Sodalicii dynastum» cessissent, Dominicus Ursinius magna pecunia eas aquisivit, quorum haeredes adhuc possident.

Ominemur ut novis alacriter sumptis effosionibus et refectionibus Marcelliani theatri reliquiae et restitutiones tamquam sacrae antiquitatis insigne monumentum studiosorum agmini quamprimum fateant!

ROMANUS.

PAUSILYON

*Hic, ubi tam late steriles dominantur arenae
ignes admixtos cineri lapidesque ruentes
desuper ingenti strepitu vomitante Vesovo,
saxa tenent liquefacta solum lentaque genestae,
unde prius veteres agrum dixerunt crematum,
nomine post verso dictum volvunt Cremanum,
quo cives adeunt nunc et sua rura frequentant,
exstructis domibus positisque virentibus hortis,
me tenuere decem menses in amoena receptum
florentem antiquis studiis ignobilis otii.*

*Corporis hic secura quies animique remissi
prorsus ab insidiis hominum diversa paratis,
qui, cum deberent penitus sua probra videre,
stemmata nobilium patrum maculata gerentes
criminibus notis, alieno ac aere gravati,
hinc illinc sicci peragrant sine pace per urbes,
quemque probe emungant laternæ lumine quaerunt,
versuram et faciunt perpessi foenus iniquum,*

*quo carent epulas, altis solventibus aera,
perpetuas soveant famulas famulosque clientes,
nobilium qui more gerunt se nulla tenentes
auratis veterum decorant sua pectora bullis;
undique se tactant regum de sanguine cretos,
incident torvis oculis, cervice superba,
spernentes quoque Sacrorum Collegia Patrum,
multa quibus meritis debent accepta referre;
mentiti, duplices, animi sub vulpe latentes,
ascendunt cathedras ignotis verba daturi,
virtutum praeepta docent sine more soluti,
et turpes Phariseos Iudeosque secuti
insimulat repetuntque probos aliosque quietos.
Quin pudet infames alienam carpere famam
dente malo, quorum notae sunt omnibus artes
lippis ac tonsoribus auloedisque theatri?
Propterea fuge, vive procul, procul, inquit amicus,
te sanum, dum tempus habes, his eripe nigris;
mutandae hinc sedes alio, quo tendit amoenus
Pausiliyi collis celebrataque terra Sirenis,
qua sinuosa patet scopulosi littoris ora,
unde parant nautae capturi retia pisces
remige vel subigunt lntres lembosque per undas
Surrentum, Stabias, Prochyten, Capreasque petittum,
hinc conspecta procul viret plaga cuncta Phlegraæ.
Haec coluit Pomona loca, ut cecinere poëtae,
Chloris odorato et verno praecinxit amictu;
hic dulces posuere suas Helicone relicto
Pierides sedes, ubi vatis et ossa quiescant,
Mantua quem genuit magnum admiratur et orbis,
cuius Virgiliana est urbs de nomine dicta;
otia grata novo studio huc revocabis et artes
excultas, veterum volves monumentaque vatum,
quae Sacri Iuvenes iam te didicere magistro;
sic te iterum ingenuas artes docuisse iuvabit
quas nostri patres aevo coluzre vetusto
ac patriam summo decori meritoque fuere;
te manet hic nova progenies, Campana Iuventus,
Sacra Deo, sermonem rite docenda latinum
sub ducibus Patribus Iesu sociisque Ministris,
queis merito commissa fuit provincia Cleri
doctrinis sanctis ad munia sacra parandi,
et qui Almae Domui nomen titulumque dedere
Gonzagæ, Angelici Iuvenis, iuvenumque Patroni.
Macte igitur virtute micat via lactea-caeli
puri ventosae superans vaga lumina lunae,
in mentem revoca Nolani verba Magistri;
non nocet omne malum, Deus in bona cuncta retrorquet
qui dicit servatque suos miseratus ab alto;
iure beatus erit mundi qui munera spernet
et Domini praescripta sequi documenta revolvit.
His sane dictis verbum non amplias addam.*

Kal. Martis an. R. S. MCMXXVII.

IOSUE CACACE.
Neapoli, in Cremano.

AESTHETICAE NOTAE

De sculptura.¹

Restat ut nonnulla circa sculpturae originem et vicissitudines dicamus.

Sculptura, quamvis architecturæ socia, singularia sua habet, propriamque, si ita loqui fas est, personam semper exhibuit.

Prima tamen sculpturae initia incerta sunt. Ex antiquissimis monumentis, quae ad nostram aetatem usque pervenere, colligere licet, artem hanc prima experimenta fecisse circa imitationem naturae inanimatorum, et deinceps circa viventium et praesertim hominis representationem, qui ceteris creaturis pulchrior est, et natura sua aptior ad iucunditatem nobis ciendam.

Sculptura viguit apud Aegyptios, imo ad certam perfectionem evecta est. Mirabiles sunt ob magnam simplicitatem expressionemque statuae *Sciafra*, *Ra-em-Ké*, *Ra-Nefer*, et quamplurima monumenta, quae in Museis asservantur.

Assyria, aegyptiacæ culturæ aemula, sculpturam pariter coluit, et suis operibus in etruscam et graecam artem proxime influxit. Re quidem vera, vetusta Graeciae et Etruriae monumenta vestigia artis Assyriorum praeseferunt.

Item Etrusci, qui Romanis prima initia totius culturæ praebuerunt, sculptoram artem exercuere; praesertim in vasis mirae perfectionis conficiendis, in metallis elaborandis, in fingendis imaginibus ex aere, in armis fabricandis, et in omnibus fere operibus, quae malleo conficiuntur. Innumeræ sculpturae Etruscae supersunt monumenta.

Graeci, quamvis orientalem sculpturam primitus imitati sint, cito sui genii egregiam indolem notam fecere.

¹ Cfr. fascic. sup.

Periclis tempore, graeca sculptura fere ad fastigium perfectionis evecta est. Celebriores statuarii fuerunt: Phidas, omnium peritissimus (ID — ccccxxx a. C. n.), qui iussu Periclis regimen super omnia opera architectonica illius aetatis tenuit. Fuit auctor *Iovis Olympici*, *Palladis*... Alcameni (ccccxxviii a. C. n.) statuae *Veneris* et *Vulcani* tribuuntur. Myron (saec. v a. C. n.) praestitit in fingendis animantibus brutis. Pariter magnam laudem meruere Polycletes (ccccxx a. C. n.), Scopas (L^D a. C. n.), Praxiteles (ccclx—cccdxx a. C. n.), Agesandrus, unus ex auctoribus *Laocoontis*, etc. Quamvis Graeca sculptura saepius voluptuaria fuerit et superstitionis ministra, attamen haud raro summum eximiae formæ fastigium tetigit. Exemplo sit Phidas, qui in Iovis statua omnipotentiam et in Minervæ simulacro sapientiam divinam adeo expressit, ut praestantius nil fieri posse videatur.

Romanorum sculptura potius ad lucrum, quam ad pulchritudinem ordinata est. Nullius sculptoris nomen, magna laude dignum, memoriae traditum est. Fere unice romana sculptura finxit signa Imperatorum, mulierum, earumque profecto non pudicarum, consulum... Artifices ad hoc ludibrium devenerunt, ut prius simulacrum truncum pararent, et postea incertum caput alicuius hominis eidem aptarent. Quaedam tamen industria in statuis elaborandis non est eis deneganda.⁴

Christiani, e cultu commenticiorum deorum conversi, magis magisque de beneficio fidei solliciti, quam de arte, parvi ethnicorum sculpturam fecerunt, imo pro opportunitate eam aversati sunt.

¹ Vergilius (*Aen.*, lib. VI, vv. 851-55) laudat quidem aliorum populorum sculpturam, oratiam, astronomicam: de Romanis autem diecit:

«Tu regere imperio populos, Romane, memento.
Hae tibi erunt artes, pacisque imponere morem,
Parcere subiectis et debellare superbos.»

Sculptura apud nos nonnisi saec. XIII caput extulit in Etruria, auspice Nicolao Pisano, cuius filius et discipulus Ioannes ad miram expressionis amplitudinem eam deduxit. Discipulus Ioannis fuit Andreas Pisanus. Andreae discipulus fuit Orgagna. L. Ghilberti (MCCCLXXVIII - MCDLV) ex aere finxit portas celeberrimas baptisterii florentini S. Ioannis; quod opus valde a Michaëlangelo laudatur.

Tum vero sculptura in dies proficiebat. Celebres evasere Donatus vel Donatellus (MCCCLXXXIII - MCDLXVI); Lucas *della Robbia* ob insuperatam artem figurarem; Iacobus *de Quercu*, Salutati, Andreas *del Verrocchio*, Alexander Leonardus venetus; neapolitani Andreas *Ciccone*, Antonius *Bamboccio*, et praesertim Agnolus *Aniello Fiore*. Insubres quoque praestiterunt, qui Venetiis perillustris scholae fundamenta iecerunt. Haec aetas habenda est quasi aurora valde rutilans *renovatae sculpturae*: sol demum surrexit, Michaëlangelus Buonarroti, cui nullum par eloquium. Notissima eius opera recensentur: Moyses, Bacchus ebrius; Pietas, Christus iratus; Aurora et Crepusulum, Dies et Nox, simbolica illa signa, quae mausoleum tum Iuliani, tum Laurentii *de Medicis* Florentiae exornant. Alia autem sunt deperdita, plura incompleta manent.

Michaëlangeli imitatores digni sunt: Benvenutus Cellini (anaglyptarius invictus), Iacobus Tatti, vulgo *Sansovino*, et Berninius. Sed exinde stylus, quem vulgo appellant *Barocco*, praevaluuit usque ad Antonii Canova aetatem (MDCCCLVII-MDCCXXII).

Interea, renovatione ab Italies peracta, varia fortuna sculptura viguit apud exultiores populos. Apud Hispanos laudantur Alphonsus Berragnete (MCCCLXXX-MDLXI) Michaëlangeli discipulus; Gasparus Becerra (MDXX-MDLXX); cuius inter opera praestat: *Nuestra Señora de la Soledad*; Alphonsus Cano (MDCI-MDCLXVII), aliique. Insuper Hispania sibi proprium sculptu-

rae genus vindicat, idest genus coloratum imaginularum ex pastillo; parvum quidem, sed per pulchrum, in quo optimam famam consecutus est Ioannes Gines, qui floruit ante medium saeculum XIX.

Aevo quod «medium» nuncupatur, Germania parum sculpturam coluit et deinceps Lutherana religio pulchras artes acriter interdixit. Attamen saec. XIX sculptura teutonica suos edidit flores, et plurimum laudantur Dannecker, borussus Rauch (MDCCCLXXVII-MDCCCLVII), Kaeshmann, danus Thorwaldsen (MDCCCLXX-MDCCXLIV), Rietschel e Saxonia (MDCCCVI-MDCCCLXI). Batavi, Belgae, Angli sculptoria artem parum coluere. Inter Anglos praestitit Rickart Westmacott.

Galli ex adverso, in sculptura excellebant. Merito celebrantur Ioannes Boulogne, natus Douai an. MDXXIV qui, sub italo sub nomine *Gian Bologna* dignoscitur; Goujon (MDXXX-MDLXXII); Germanus Pilon (MDXV-MDLXX); A. Ioannes Cousin; Petrus Sarrazin (MDXC); Petrus Puget (MDCCXII-MDCCXIV); Coysevox (MDCCXXX-MDCCXV); Girandon (MDCCXXX-MDCCXV); fratres Nicolaus (MDCLVIII-MDCCXXXI) et Guillelmus (MDCLXXVIII-MDCCXLVI) Coustou; Franciscus Coudrey (MDCCXVIII-MDCCXXVII); Houdon (MDCCXLII-MDCCXXVIII); Antonius Barye (MDCCXCV); Franciscus Rude (MDCCCLXXXIV-MDCCCLV) et alii plurimi inter recentiores.

Sed post Michaëlangelum, Antonius Canova, Italiae decus exstitit (MDCCCLVII-MDCCXXII); eius opera sexaginta trium numerum attingunt eaque laudatissima. Quo mortuo, sculptura *classica* quasi desivit, et schola *romantica* praevaluit.

Veteres pacificam quamdam corporis immobilitatem, vultus serenitatem, cuiusvis concitati motus absentiam signis mortuum, Coelitum praeuersum, convenire existimarent. Recentiores vero non tantum hanc vitae quietem, sed etiam insolitas, transeuntes, gravesque animi commotio-

nes ac vivaciores affectus significare student. Haec nova schola, in quo vita simulacris infusa redundat, improbanda non est, dummodo *verismi* turpitudinem vitet. Apud Italos commendantur L. Bartolini,¹ Baruzzi, Rinaldi, Tenerani, Fanelli, Pampanoni, Dupré, Pizzi, Zandomenichi, Pacetti, Tantardini, Strazza, Vela, Monteverde, Aureli.

G. LEPORE.

DOMINICUS SAVIO

Erit fortassis, qui in hisce scriptis voluntis miretur, quod Dominicus Savio, suavissimus idemque immortalis alumnus meus, tantillus puer et humili loco natus, tot laudibus exornetur et in aliorum exemplum praebeatur. At, quot caput est, suos habuit historicos, qui clarissimis verbis eum posteris ad imitandum tradiderunt.²

Et si magnum semper fuit viro optimo probari, quid dices, si habere ipse meruit probatissimum virum, qui rebus gestis et animi virtutibus ingenique, aetatis suae clarissimus fuit et omnium sermone longe lateque percrebescit?

Hic puer sexdecim annos natus, in pago apud Astenses, flebilis omnibus occubuit. Non dux copiarum fuit, qui insignes de hostibus triumphos retulerit, neque audacia in periculis capessendis inclaruit, nec demum devotam animam pro patria vovit. Verum longe aliae sunt viae ad immortalitatem paratae; et illam puer arripuit, qua ad gloriae praemium, vel inscius pervenit.

¹ Inter eius opera laudatissimum est: *La Fiducia in Dio*.

² Vide, sis, prae ceteris IOANNEM Bosco, sacerdotem, Augustae Taurinorum, et CAROLUM SALOTTI, sacerdotem, Romae.

Dominicus Savio, - quo pressius rem dicam atque adamussim - si nobilis Dux agminis aliquando exstitit, cuius vestigia fidissimi socii sunt sequuti, vexillum illud gloriosum portendit, in quo erant descripta divina illa verba: *Mori potius quam foedari!*

Quinimo et aliquot sunt egregia pueri facinora, ac memoratu dignissima, quaeque eum sanctissimis viris parem faciunt, et, multorum sententia, ipsos quodammodo est supergressus.

Namque magistri suae conscientiae praceptis aures praesto habens, virtutis laude ingenii celeritatem cumulavit; eiusque ductu et tutela h. u. d. poenitendos fructus vel a teneris annis extulit.

Haud mirum, si Deus erat cum illo, atque in eius salutem magna edidit benevolentiae miracula.

Quodam die festo, ad proximum vicum adoratus Augustam matrem cum patre iverat. At fessus itineris, dum de reditu in patriam cogitat, adulescentem forte inventit, qui ulnis tenere amplexatum humeris eum sibi imponit, dicens: *Infelix puer, haud poteris integrum iter durare.*

Et pater opportunum auxilium puero adlatum laudavit, et inter eundum plurimas homini gratias agebat, sperans brevi humanissimum comitem domi honeste sese recipere posse.

At vix ante aedium fores pervenit, quum deposito puero, ex eorum conspectu disparuit.

Quinam fuit optatissimus hic peregrinantium comes?

Nemo unquam cognovit. Ipse, quum rem mirabilem amicis stupescens enarraret, hoc divinum munus Angelo referebat, qui olim Tobiam a periculis in itinere servaverat.

Hic, quum multam iam de se fiduciam in posterum daret, carus omnibus atque acceptissimus, idibus Martii anno octingentesimo quinquagesimo septimo supra

millesimum, inopino morbo praereptus, brevem vitam cum magno sui desiderio piissime finivit.

Ave, dilectissime alumne, meique apud Deum memento, atque in aeternum vale!

I. B. FRANCESIA.

Horae subsecivae

Pater noster:

*Alme Pater, praecelsa tenes qui culmina caeli,
Nomen grande tuum toto laudetur in orbe;
Adveniat regnum, quod nobis ipse parasti;
Velle tuum hic fiat, fit ut in caelestibus aulis.
Des nobis hodie panem, quo vescimur omnes
Quoque die, nostrumque nefas dimitte beni-*

[gnus,

*Ut condonamus pro te peccantibus in nos:
Fac nunquam nos excipiat tentatio prava,
At nos quove malo, te poscimus, exime semper.*

Ave Maria:

*O Tu, pura Dei quam totam gratia replet,
Quae Dominum tecum fers semper, aveto Ma-*

[ria!

*Tu generis muliebris honor, benedicta, beata
Prae cunctis pueros sibi quae genuere per
[orbem,
Et benedictus erit tua quem mox viscera fru-*

[ctum

*Educent servaturum mors quosque peremt.
Sancta Maria, Dei Genitrix, nunc quae sumus,*

[ora

Pro nobis culpa strictis et mortis in hora.

Gloria Patri:

*Gloria sit Patri, Verbo cum Flamine sancto,
Qualis erat cum principio Deus omnia fecit,
Sit nunc, saeclorum pariter per saecula per-*

[stet.

Ad Angelum custodem:

*Angele mi custos, tibi me pietate superna
Lumine commissum repleas, noctuque die que
Custodi, regito vigil, assiduusque gubernata.*

Scrib. Asisii.

GREGORIUS FRANGIPANE, O. S. B.

EX HISPANIA

Iacobus Collell.

Octogenarium virum admodum reverendum, Doctorem Iacobum Collell et Bancells, de patria et de litteris optime meritum, non modo Catalauni, ut suo sanguine cretum, sed cuncti Hispani undique concelebrant. Iuvat quoque in exterorum obsequium, qui ex parum crebra cum litteris Hispanicis familiaritate nullatenus eum noverunt, pauca saltem de eiusdem vita delibare, ut etiam a nobis Latinitatem aliquatenus excolentibus debitus ei derivetur honos. Munus hoc etsi levidense velim benignis ille oculis respiciat, utpote aurea patina Ciceronianae linguae oblatum, quae ipsi perpetuo cordi fuit.

Haud semel lectoribus nostris in his paginis obiectum est inclitum urbis Cata-launicae nomen Vicus, olim tamen Ausonia. Quum in mentem revoco clarissimos per tot saecula viros, qui ex eius foecundissimo sinu ortum habuerunt, aut certe plena suixerunt ubera, de ea canere ausim, quod de Roma cecinit olim Titirus ille Vergilianus :

*Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes
quantum lenta solent inter viburna cupressi.*

Ipse gaudenti animo municipalem per-lustravi aulam, quam depictae tabulae exornant filiorum, qui in aliquo rerum genere incunabula illustrarunt. Ibi Michaëlem a Sanctis cernas, ibi Gulielmum de Monrodonio, Iacobum Callisium, Raimundum Salasazalam, Gabrielem de Avilesio, Lucianum Gallisá S. I., Iosephum Xifré C. M. F., Lucianum Casadevall, Iacobum tandem Balmesium, qui in sua singuli provincia rerum atque cognitionum satis superque totidem populos posteritati consecrare valuerunt.

Neque intercepta est, neque intercipie-tur unquam huius civitatis adeo illustris

propago. Hoc commodum, vertente anno, epherimedes ex suis columnis alte praedicant arduum atque diuturnum commentarium, opus praeclarissimi Iacobi Collell, Vicensis civitatis filii, quem Deus multos annos sospitem tueatur.

Vitale lumen V Kal. Ian. anno salutis MDCCXLVI primum adspergit. Primas apud suos litteras addidicit, ingeniumque acre ab illis unguiculis ostendit. Acolytus altari iam quinquennis deservire coepit, et novennis in patrio seminario ad inferiorem Latinitatis cursum perficiendum inter alumnos recensebatur. Ex eo tempore totus erat in legendis libris, quem litterarum adeo cupidum mater agnoscens de ditissima atque publica bibliotheca episcopali edocuit. Eam postquam semel et iterum est ingressus, deinceps assiduo frequentare non destitit.

Prima litterarum curricula luculenter emensus, Barcinonem se contulit atque ibi philosophiae litterisque rursus egregiam operam navavit. Ad suos inde reversus ecclesiasticos cursus prosecuturus, sacerdos initatus est anno MDCCCLXXIII. Divino verbo mirifice praedicando variisque legendis in seminario disciplinis usque ad annum MDCCCLXXX aetatem exegit. Tunc autem Vicensi Cathedralis Ecclesiae in numerum Canonorum est cooptatus, cuius perillustris Conlegii hodie Arcedianus exstat.

Florente aetate, eximias animi dotes protrulit commentator, quas ab anno MDCCCLXVII ad nostra usque tempora continenter evolvit; unde sexagesimus recurrit annus ex eius commentariensi vita, quam quidem anniversariam commemorationem recentissima linguarum nostrarum dicendi ratione in Latinum facile inducenda *Platinicas Nuptias* vocant.

Foecundissimum eius calamus in folia periodica catholicae veritatis fluenta omni tempore fudit, aeque sermone Castellano, ac praesertim Catalauno, semper tamen

integro, eleganti, amorem patrium resuante. Quis lauros numeret in variis certaminibus iam a iuvenilibus annis sibi partas? Quis vel titulos singulorum afferrat commentariorum, in quorum columnis legentium omnium favore et plausu victorias reportavit? Quis elenchos conficiat opusculorum, quibus locum sibi praestans tissimum apud recentes litterarum cultores opipare vindicavit? Quis Academias memoret, aut litteraria Collegia, quae certatim honoratissimum socium sibi eum recenserunt?

Eius aureum dicendi genus tanti aestimavit doctissimus ille vir atque homo politicus Franciscus Cambó, ut ab inclyto auctore contiones omnes colligendi typisque ex suo mandandi, sumptuosa quidem editione, copiam petierit atque obtinuerit. Id omnium certe erit splendidissimum admirationis tributum scriptori in suis *Platinicas Nuptias cum re commentaria* opportunissime redditum.

Diarium denique *La Veu de Catalunya*, cuius inter conditores is fuit triginta et septem abhinc annos, sollemnes festos ordinavit honores Iacobo Collell ad diem XI Kal. Jun. Vicensi in urbe exhibendos, quibus humillimum votum meum ex animo adiungo.

Cervariae Lacetanorum, iv Nonas Maias MCMXXVII.

EMMANUEL JOVÉ, C. M. F.

ORBIS LOQUENS

Accepta vox antenna.

VIDUA. — Ignis captare nuntios hoc apparatus soleo, filiis erudiendis, animique causa, praesertim quod proma nunc officina, certis temporibus, non cantus, nec orationes modo, nec acta sola divina vibrat, sed electas undique sapientes idoneas meditationi sententias; quo si velitis uti, pau-

lisper auscultabimus. Ecquid veniat oraculum?

SENEX et **FAMILIARIS**. - Evidem volamus. Et libenter audiemus.

VIDUA. - Undarum igitur reperiam longitudinem.

VOX NATURA FULMINIS ALLATA LOQUITUR: Haec ait Iacobus apostolus: *Religio munda, et immaculata apud Deum et Patrem, haec est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc saeculo.*¹

FAMILIARIS. - *Immaculatum ab hoc saeculo!* Optimum sermonis inter nos argumentum.

VIDUA. - Vestras ea de re sententias mihi pergratum erit audire et conferre.

SENEX. - Nos vicissim scire velimus, quid tu mulier ingenua, liberalis, et brevis licet adolescentiae, multo tamen perita periculo, saeculum videri (quoniam vere non est) censeas?

VIDUA. - Id verbum, «saeculum», quum ne originem quidem eius sciam, rogo vos, docti viri, unde sit ductum?

FAMILIARIS. - Radix *su*, *sues* et genitram significat, non superorum, sed pecundum more vitae. Nam pecora gignuntur, «quae natura prona atque ventri obedientia finxit». ² Ergo saeculum est, quod carne nascitur, at quod *spiritus* tamen *intus alit*. Qui vult ad hunc ipsum reverti, *immaculatum se custodiat a saeculo* oportet.

VIDUA. - Vir bello procubuit. Num filio filiaeque dabo vitricum?

FAMILIARIS. - Caelebs aetatem disciplinae dedi. Num vale collegio dicam Oxonio?

SENEX. - Imo, si potestis, soror fraterque, meliorem disciplinae sequimini semitam. Homo, qui pulvis est, terrenam deteriorem, caelestem alteram habet naturam. Animum immortalem, motibus animi sepultis, liberare, Herculis *hoc opus, hic labor est*. Deum

sequi iubemur, non belluam. Ideo pedibus ac ventre tenus equus ille praceptor Achillis, caput manusque et pectus hominis habet. *Invicem diligite*: non amores, sed dilectionem commendat. *Alter alterius onera portate*: idest, invicem peccata purgate. Curandum igitur in primis, ut solis equos animique vires non mortalis Phaethon, sed summus pater, qui est in caelis, regat. Denique ut in Adamico luto lilyum Christi floreat, cunctis animi motibus oportet mori. Sic Boetius:

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Speque fugata,
Nec dolor adsit:
Nubila mens est,
Vinctaque fraenis,
Haec ubi regnat.

VIDUA. - Sapientiae studium exercitatio mortis vere est.

Tornoduri in Gallia.

IACOBUS TASSET.

PRO IUNIORIBUS

De improbi societate, stulti atque pedestris hominis vitanda.

Fuge pestiferos comites cane peius et angue.

CASTI.

Malo cunctis exemplo nocent homines; stulti alios fastidiunt, pedagogi viles opprimunt. Sed ne tibi quid aliud deterius contingat, vide ne eorum vestigiis adhaereas, eorumque conventui frequenter adsistas. Quemadmodum enim trium horum genus hominum maiorem populi partem constituant eorumque perniciosa est consuetudo; peropportunum videtur interius eos inspirare, ut quantum fieri poterit, longius ceteris amoveantur. Sapientis enim viri est, in hominum inquirere mores non ridendi

causa eorum dementias, neque plorando, sed ne illas potius, imitando addiscas.

Ex malorum exemplis eorumque convictu non pauca neque minoris momenti hinc vobis, adolescentes, instant pericula. De illis igitur primum nobis hodie, vel breviter dicendum.

Exemplo nulla maior potentia: haeret anceps momento puber; sed quam cito dicta redintegrat, quod videt factum instaurat, perditorum subito vestigiis insistendo, continentem paratus.

Ac non raro ementiae sibi gloriae tribuunt perversi illos nequitia superasse, quos principio fuerant odio prosequuti. De beato Apostolo, cui revelata sunt secreta caelestia, Asiae dioecesos pro potestate lustranti, caesariensis Eusebius enarrat. Eum illis in regionibus optimae spei adolescentem comperisse. Charitate sua exceptit eum Ioannes atque instituit. Inde alio profecturus, civitatis Episcopo concredidit et maiorem in modum commendavit. Promisit iste omnis generis sese illius curam habiturum, quod re ipsa praestitit; sed postea, nimia vivendi libertate concessa, aequalium familiaritate, qui solaciis tantum dediti atque suis explendis cupiditatibus intenti, eo usque eum corrupere, ut maiorum quoque criminum ipsorum consiliarius factus fuerit et particeps. Neque hinc subsedit. Praedonum manum ipse constituit, cui duci veluti supremo, flagitosi obtemperarent milites; et quemadmodum ardentiori praeter ceteros, asperaque erat natura praeditus, omnium violentia atque crudelitate superior evasit. Aliquo post tempore in urbem reversus Joannes, ab Episcopo creditum repetit depositum. Errubescens ille, puerum confessus est magistrum latronum et ducem effectum fuisse. Gravi dolore percitus Apostolus, iure praesule meritoque reprehenso, equum consciente, devium requirit, insequitur: scelerati comprehendunt eum vigiles. - «Ad hoc hucusque libens contendi, - ait homo Dei. -

Ad vestrum me imperatorem adducite ». Qum magistrum eminus nosset iste, tum verecundia, tum reverentia permotus, se dat in fugam; laxis habenis hominem sequitur. Ille tum ad istum: - «Quem fugis, fili, quare te subtrahis patris adspectui? Siste gradum; quid times? Annis gravem, solum, inermem parentem agnosce: tibi adhuc spes salutis affulget. Si opus fuerit, pro te libenter moriar, quemadmodum pro nobis omnibus mortem oppetiit Christus. Morare, mihi crede ». Talibus resedit dictis adolescens; atque humi defixis oculis, arma confregit, pariterque propinquatum sibi senem contutus venerandum, submisso poplite, lacrimis obortis largosque fundens fletus, ad eius pedes sese proiecit. Eum suaviter vir sanctus amplectitur, domumque reductum, nunquam amplius deseruit, donec ab bonam frugem reduxit, reconciliavitque plene virtuti, cuius e vestigiis, malis sociorum artibus, laqueis irretitus, penitus deflexerat.

Hoc de malorum comitatibus est retinendum quod alte sacrae praedicanter litterae: «Corrumpunt bonos mores colloquia prava, et meliores indoles contaminant».

Quoties rectae sapientisque disciplinae bona, diuturno labore atque annorum numero comparata, tempuscule quidem misserrime desperita, atro infecta nefariae coniunctionis veneno atque interempta illacrimantur!...

O qui tanta vestris pro liberis estis passi parentes, ne vobis met ipsis graviora superveniant, a malis et pravis malorum exemplis eos maxima avertite diligentia.

HERM. M. IACOBELLI.

Errata corrig. — In carminis S. ALESSANDRINI superiore mense editii stroph. supremae proxima, vers. 2, typorum error occurrit: ubi enim legendum erat *iram*, scriptum est... *viam*!

¹ IAC., I, 14.

² SALL.

ANNALES

Sinense bellum civile.

Sinense civile bellum inter orbis maximos eventus primas adhuc partes occupat. Ut Nan-King in urbe exteri cives in captivitatem redacti liberarentur, tum Anglicae tum Americanae naves missiles globos eicere debuere, minantes civiles domos in ruinam redigere. Shangai autem concessiones exteris factas magnamque insulam ab exteris habitatam reticulatis vallis defendere oportuit... Sed certamina inter ipsos Cantonenses victores non defuere: scilicet factioes factae sunt, alterae «bolscevicorum», alterae temperatis consiliis faventes. Inde factum est ut legatio «Sovietorum» idest Russorum, militari manu invaderetur, quod aegre Russi passi sunt, quum tamen ad actum nullum re evenirent: optime enim sciunt ab accusatione arma pecuniamque largiendi ad seditiones sovendas sese defendere non posse.

**

Italianam inter et Jugoslaviam dis- crimen.

Discrimen inter Italianam et Jugoslavorum regnum de Albania ortum, videtur proxime ab ipsis utriusque civitatis guberniis iri pacifice compositum. Quod felix, bonum faustumque siet!

Felici autem exitu Itali, in Cirenaica, ad inferioris Bengasinae regionis occupationem devenerunt, possessiones suas usque ad Agedaliam urbem amplificantes, condicioneque sibi costituentes hanc urbem cum Bengasi coniungendi.

Kal. Maiis MCMXXVIII.

POPLICOLA.

VARIA

Apium iter.¹

Hostiliae incolae, qui pagus est vetustissimus ad Padi ripas, primo vere quasdam naves educebant forma latiore et plana, quas diligenter reconcinnatas et delibutas unguentis foetori arcendo, viatico instruebant. Post haec, impositis tantum apte circum dispositis alvearibus cum singulis examinibus, litus radentes, remosque lente agitantes adverso flumine navigabant; apes interim frequentes ex alvearibus prodibant pabulatureae in agris circumstantibus, et ad navem lente procebentur.

**

Ex Anglia.

Vivacem in Anglia vidimus, et adhuc videmus, controversiam agitari circa rogationem legis, publicorum legatorum coetui propositam, qua iure recedendi ex condito ab operibus suis opifices prohibentur.

¹ Italice scripsit DANIELLUS BARTOLI.

Quamquam popularium princeps, Mac Donald, abest - (tenetur enim gravi morbo affectus Neo Eboraci), - eius sectatores a ratione nulla abstinent, ut propositis sanctionibus acriter obstent. Mercenariorum vero omnium a laboribus desertio, quam perciti ingenii homines proposuerant, pluriū suffragium minime assequuta est.

dentem revertebantur innocentia praeda onustae, cera scilicet et melle. Si quando in prata herbosa, in viridaria, in pomaria incidebant, ibi nauta, remis inhibitis, frigus captabat prope quercus annosas altissimasque populos, quibus vestiuntur et opacantur amoena Padi ripae; volantesque interim apes dispalatae pabulabantur eo alacriores in opere, quo magis operandum erat.

**

Auceps.¹

Parcam sibi coenam ex oleribus parbat auceps, quum ei supervenit amicus. Quum sibi aves deessent, nullam enim illo die ceperat, coturnicem cicurem avibus capiendis necaturus adiit. Verum haec necem deprecabatur, dicens: - « Quid tibi venanti sine me retia proderunt? Quis tibi in laqueos coget tot avium catervas? » Dismissa ergo coturnice, ad pullum gallinaceum se convertit. Verum hic clamare: - « Quomodonam, me interempto, diluculi horam cognoscet? Quis ad opera te excitabit? » - « Optime quidem - respondit auceps - sed coenanti aliquid opus est ».

**

Veterum monita.

Sicut hirundines aestivo tempore praesto sunt, frigore vero recessunt, ita falsi amici sereno vitae tempore praesto sunt; simul ac hiemem fortunae viderint, devolant omnes.

Quemadmodum volucres videmus procreationis atque utilitatis sua causa effingere et constituere nidos, easdem autem quum aliquid effecerint, laboris sui causa passim ac libere solutas opere volitare; sic nostri animi defessi negotiis gestiunt ac volitare cupiunt vacui labore et cura.

Si a multis eligere homines commodissimum quodquam, quam sese uni alicui

certo vellent addicere, minus in arrogancia offendent, non tantopere in vitiis perseverarent, et aliquanto levius ex inscitia elaberentur.

**

Pro iudicibus mensarum elegan- tibus.

ESCARUM ORDO:

*Ovi lutea in iure natantia.**Coturnices oryza farta.**Vitulinæ costulae in craticula assae, odoratis tuberibus conditae.**Castaneæ crustulatae cum flore lactis.*

**

Iocosa.

Mater Tuccio suo medicinam praebens:

— Sume, fili mi, haec tibi proderit.

— Malo prodesse alteri; fratri aut amico eam cedam.

Tuccio magister:

— Praesta mihi exemplum rei sevatae a sensibus, quae tangi nequeat.

Tuccius: — Seram candefactam!

**

Aenigmata.

I

Almae sum munus Cereris. Sed si mihi

frontem

Mutabis, galeam condecorabo tuam.

II

Primum dat Christi personam visere terris;

Altera pars anni tempora pulchra notat.

Est totum flos, qui ruri aut grandescit in hortis,
Somnus et invitit conciliare potens.Aenigmata in superiore fasciculo proposita his respondent: 1) *Cancer, Carcer*;
2) *Salta, Atlas*.

Dr. IOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

ROMAE. — TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.

Libri dono accepti.

DR. CLEM. M. Henze C. SS. R. *Mater de perpetuo succursu. Prodigiosae Iconis Marialis ita nuncupatae monographia.* - Bonnae, sumptibus Collegii Iosephini, 1926. (Vol. pag. 150, pluribus tabulis extra textum locupletatum).

IOS. AERTNYS C. SS. R. *Compendium liturgiae sacrae iuxta ritum romanum.* Editio nona novo missali et recentissimis S. R. S. R. decretis accommodata a J. M. Pluym, C. SS. R. - Taurini, ex off. Marietti, MCMXXVII. - Ven. lib. 11.

P. TOMASO PÈGUES, O. P. *Iniziazione Tomista.* Traduzione e prefazione del prof. D. L. T. Regattieri. - Torino, Casa editrice Marietti, 1927. - Ven. lib. 15.

SAC. DR. ARTURO BONARDI. *La eloquenza sacra.* I suoi principii; le sue leggi; la sua vita. - II edizione accresciuta di una sintesi storica sulla Sacra Eloquenza italiana dai suoi inizi ai nostri giorni. - Torino, Casa editrice Marietti, 1927. - Ven. lib. 8.

DOTT. ANDOMENICO SARTORI. *Il concetto di ipostasi e l'analisi dogmatica ai Concilii di Efeso e di Calcedonia.* - Torino, Casa editrice Marietti, 1927. - Ven. lib. 12,50.

Vulgarización latina. Inauguración del Cursus Académico de 1926 a 1927 en el Seminario - Universidad Pontificia de Canarias. - Discurso de apertura leído en la Iglesia de San Francisco de Borja el 25 de Octubre de 1926 por el Profesor de Latin D. FRANCISCO ARBELO MORALES. - Las Palmas, Tipografía del Diario, 1927.

PANCRATIUS

[24]

Actio dramatica FRANCISCI WIELAND - (Latine reddidit Andr. Haberl)

CORV. Ingratissimus ille, qui hunc angelum interfecserim (*Pressius*): Hunc ego detrusi in horrorem carceris, ut, quum agitaret animam, satiarer voluptate. Sed insania me ipsum perdidit. Ipse per caecum odium miserrime in carcere inclusus adventum praestolabar mortis. Unum me verbum in libertatem vindicare poterat: hisce proferendum labiis prolatum est. O miserrime puer! Semel mites aperi oculos! Verba mea percipe! Mihine ignoscere, Pancrati, poteris?

SEB. Hoc bene spes ab eo, qui dudum veniam dederit, qui a meo latere ad mortem iens, tibi, Corvine, bona sit precatus.

CORV. Heu me hominum miserrimum! Quinam factum est, ut ego adolescentulum hac mente praeditum persequerer! Ego te morti tradidi; tu mihi redditisti vitam! Haec est Christianorum ultio! (*Abscondit manibus caput. Sic manet usque ad finem*).

SEB. (*graviter*): Primus maturescit fructus novi martyris. Miselle frater, nos amplectere! Intelleges quid amicus tibi fecerit. Tu ei non longinquus es. Sed ille nunc non secus atque antea, praesens amat te. Gusta modo, quod Christus docuit: Hominem tantum ad crucis pedem constitutum amore vero amplecti etiam inimicos. (*Amplectitur Corvinum. Aulaeum cadit*).

Compositione personarum facta, quae Christum exhibeat duobus comitatum angelis Pancretium et socios excipientem in caelis, inchoantur strophae infra positae admixto sono organi. Post unamquamque stropham, sonante suaviter harmonio, mutato colore lucis aulaeum surgit et cadit. Supra totam imaginem luceat si fieri possit, inscriptio: « Diligite inimicos vestros ».

HYMNUS.

Iucundis animis tollite laudibus
Herois pugilis lucidam imaginem:
Quam fractis odiis exhibet optime
Cunctis conciliatio!

Concordes socios Christicolas pios
Unitos animis sub Domini cruce,
Nosmet, iungere sis assidue memor,
Martyr sanguine, Pancrati.

Quae vox, quae poterit lingua retexere,
Quae tu martyribus munere praeparas:
Rubri nam fluido sanguine fulgidis
Cingunt tempora laureis.

A nobis abigas lubrica gaudia
Tu qui martyribus dexter ades Deus
Une et Trine tuis da famulis iubar
Quo clemens animos beas.

FINIS.

C. DEL VE